

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ф.н. Русен Димитров Русенов
на дисертацията на Дани Кънчев Котев

ЕРОС И ФИЛОСОФИЯ

за присъждане на образователната и научна степен
„ доктор ”

Съгласявайки се да рецензирам настоящия дисертационен труд, дори не подозирах, че ми предстои да нагазя в „мътните води” не толкова на далечната от професионалните ми интереси тематика, колкото на чуждата ми практика иносказателно да се употребяват думите **ерос** и **еротика** извън сферата на сексуалните и социалните симпатии или емпатии. Толкоз по-неочаквана бе приятната ми изненада от неговия текст, който неусетно ме завладя, та даже увлече с елегантното си повествование и убедителното изложение на изказаните върху страниците му съждения. Предметът на моята рецензия се оказва твърде смислен, систематизиран, интересен и по подкупващ начин правдиво поднесен. Тъй че изкушавам се още в началото ѝ да заявя: дисертантът заслужава да бъде удостоен с образователната и научна степен „доктор”.

Настоящият дисертационен труд се състои от 208 страници. Върху 187 от тях са разгърнати оригинални идеи, наблюдения и съображения на докторанта, които той композиционно е разпределил в панорамното си въведение, в трите си концептуално взаимосвързани глави и в твърде сполучливото си заключение. Внутрителният списък на използваната библиография (заемащ 20 страници) е разделен на две части: цитирана литература, която включва 122 заглавия, и допълнителна литература, която включва 300 заглавия.

Всъщност, депозираното съчинение е по-скоро есеистично-теоретично, отколкото научно-теоретично произведение, понеже не претендира да е мнение от последна инстанция, приемано повече или по-малко без възражения (сякаш е „от бога” просветление, особено предвид етимологията на термина **теория**, възхождащ именно към

старогръцката дума $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ `бог`)). То е споделено и по своему аргументирано гледище „за сведение”, а дали читателската му аудитория ще го приеме или отхвърли, зависи само от нея самата. И това е така, защото философията не може да е безпристрастна спрямо онова, което тя обяснява (гласи идейният лайтмотив, пронизващ цялата дисертация). Философията е винаги пристрастна към обекта на своето вълнение и внимание – страстта е нейната отличителна черта, за разлика от науката, която е длъжна да бъде безпристрастна. А понеже страстите са изконно личностни настроения или отношения, то философията е винаги плуралистично персонализирана в множество философстващи лица, а науката е само една и е надличностна, която и да е тя. В този смисъл рецензираното произведение е типично философско съчинение.

Главната теза на докторанта е авансово дадена още във въведението към дисертационния му труд. Според нея *„когато човек е обзет от любовта, той възприема себе си и обекта на своето привличане като едно цяло”* (с.8). В любовта двамата са сляти: тя ги сближава, непосредствено ги свързва и ги взаимно идентифицира като въплъщения на обединилото ги влечение чрез споделяните чувства или мисли. Такава е и философията като интелектуална любов. *„Интелектуалната любов – пише Котев – в своите дълбинни метафизически основания е същото, което наричам **интуиция** и е в основата си любов към света, изразена чрез философстване”* (с.8). Казаното звучи добре, макар и да поражда въпрос, на който в текста отговор няма. А именно: понеже за да има любов трябва да има поне две влюбени лица, които да са обзети от нея и да я персонифицират, то ако в случая едната страна е представена чрез философстващия, то другата коя е? Светът ли? Но тогава трябва да персонифицираме и него, за да имаме съвместно разделени помежду им чувства или мисли. Тоест, трябва да го оживим и да го третираме досущ хилозоистично, сякаш той е живо същество, което откликва на нашето към него внимание, както ние се пристрастено към него държим. Ала това не ни ли връща към прастарото анималистично гледище върху околната реалност от времето на първобитната ни древност? Нима човек за да е философ, трябва умствено да регресира? Тази шеговита ремарка, разбира се, не е повод за отказ от по-нататъшното четене на интересното иначе дисертантско четиво.

В глава I-ва Котев обстойно анализира Ницшеанското философско кредо като *„пожелаване на битието”*. Макар че вече във въведението той характеризира философията на Ницше като еротична. Вече там се загатва, че нейният ерос е и своеобразен логос или начин не толкова на

овладяване, колкото на обладаване на нещата от битието или неговата истина и то в пълно съответствие с естеството на този сладострастен акт като продукт на непроизволния нагон. Още тук докторантът за пръв път използва метафоричните изрази „*истината, която желаем да съблазним*”, „*пожелаването на битието*” и други сетне подобни им тропизми, чрез които се подразбира плътското, чувственото или „*естетическото*” (според Ницше, и то в буквалния смисъл на този гръцки епитет – като `сетивното`) влечение към вълнуващия ни обект и пристрастното му преживяване. Въпреки иносказателно използваните речеви обрати, обаче, стилът на Котев в тази глава е лапидарен, а изказът му доста изчерпателно пресъздава същността на Ницшеанския възглед върху философията.

Глава II-ра е посветена на „еротичното” начало във философията, видяно през погледа на Августин, Декарт, Лайбниц, Фройд и Лакан. При анализа на Августинианската рецепция за ероса превалира третирането му също през понятието за желаното. Философските умозрения на човека са неговите (от него) персонифицирани желания или съзерцания на любимия обект, а постигането му чрез „...*познаването на любовта – смята Котев – е пребиваването в свършенната вечност, където единствено е възможен щастливият живот*” (с.72). И, ако философстването за Августин е познание на човешкото, то теологичното вглъбяване е познание на божественото. Съответно, „*онзи, който иска да тръгне по пътя на божествената и невидимата същност – четем на с.73 – първо трябва да се окаже годен за познаването на `видимата` ѝ страна, която може да се наблюдава в света*”. Впрочем, тъкмо затова през Средновековието философията е била подготвителна или предварителна стъпка към богословието, а не негова слугиня, справедливо отбелязва докторантът. Продължение на Августинианската визия за ероса е тази на Абелар, според когото философията като „*любов към света*” (наричана при Августин **cupiditās** `страст, въодушевление`) или като земна обич е път към небесната обич, или към теологията като „*любов към бога*” (наричана при Августин **cāritas** `увлечение с почитание, пиетет`). Докторантът уверено анализира и трактовките на еротичните или любовните отношения и родствените им страсти и влечения от Декарт до Лакан. Но, както ми се струва, предимно в психологически, психоневрологически и психиатричен план, което не е зле, но би било по-добре те концептуално да са по-тясно обвързани с тяхното място в – и значение за – самата философия (а оттук и със заглавието на обсъжданата дисертация).

Последната III-та глава е съсредоточена върху сравнителния анализ на идеите за вътрешноприсъщият на философията ерос, разработени в творчеството на Левинас и Платон. „*Левинас – пише Котев – е философ на еротиката, когато възвеличава отношението към Другия, и философ на Ероса, когато изхожда от предпоставката за Абсолютното Желание*” (с.115). Докторантът с право го квалифицира по-нататък като един от най-големите теоретици на любовта, и не без основание допуска, че сред важните задачи на философията през следващото столетие ще бъде осмислянето именно на Левинас, като е напълно възможно той да окаже върху бъдещата философия онова въздействие, което Ницше е оказал върху съвременната. Тук дисертантът специално разсъждава и над идеята на Левинас за „*наслаждението*” от живота. Като цитира отчасти противоречивите и донякъде странните съждения на философа, че „*любовта към живота не обича съществуването, а обича щастието от съществуването*”, че „*обичайният живот – това е самата наслада от живота*”, че „*любовта към живота... не е нито представата, нито размисъла за него*”, и като резюмира тези и подобни им съждения, Котев по същество развива обобщаващото им внушение към читателя, че любовният порив, озаряващ философа, е фактически чистият и абсолютен хедонизъм от самото живеене и преживяване на света. Поне аз така тълкувам казаното от докторанта за Левинас в тази великолепна III глава (без, обаче, това послание на Котев експлицитно да присъства в нея). Налице е, следователно, онзи оправдаващ съществуването на човека хедонистически мотив за живот, който в частта ѝ за Платон докторантът преоткрива сред сократическите диалози на античния мислител, формирали някога и способността на човека изобщо да философира.

Въпреки лексико-стилистически непривичния за мен текст на представената дисертация, все пак го признавам като резултат от успешно свършена работа по нейната тема. Което обаче не значи, че самото изследване е лишено от дефекти. Първият се отнася до самото въведение. То не съвсем отговаря на своето название. Защото вместо встъпително да въвежда читателя в същината на проблема или във фразеологията, с която той ще се обговаря, то наготово и направо декларира съответното му решение от Котев. Оттам насетне става донякъде и скучно текстът да се чете, понеже с никакъв принципно нов тезис той вече не учудва. Вторият недостатък се отнася до глава I, където Ницшеанската философия е дадена твърде прилежно, но досущ безотносително спрямо еротичното (за него дума почти няма, казана в

прав текст). Третият пропуск е, че никъде в дисертацията не е посочен смисълът на думата **любов** или **ерос**, съобразно който докторантът осмисля съответния ѝ словесно означаван акт или факт, а би трябвало да има уточнение на нейната смислоупотреба, понеже тя е семантически водещата нишка на цялата дисертация. И накрая: в старогръцкия за означаване на любовта се използват наред с лексемата **ερως** `любовна страст, наслада, удоволствие` и производната ѝ **ερωτας** `сладострастие, копнеж; нагон`, но и формите **αγαπη** `обич`, **πόθος** `копнеж, влечение`, **φιλία** `любов, привързаност, обич` и сродната ѝ **φιλέω** `влюбен съм, обичам`, и **πρόσωπο** `пристрастеност, пристрастие`. Пита се: на какво основание Котев е предпочел като ключов термин именно **ερως**? Само защото употребата му от Хезиод и Емпедокъл е била прецедент, развил се подир тях в обичай, или поради друга, по-съществена някога (валидна и до днес) причина?

Отправените към дисертанта въпросителни обаче, съвсем не намаляват достойнствата на извършеното от него философско изследване. Напротив. Затова – с оглед на всичко казано дотук, а също тъй и на факта, че рецензираната дисертация отчита всички законови изисквания към подобен труд – препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят на Дани Кънчев Котев образователната и научна степен „**д о к т о р**”.

20.04.2020 г.

Рецензент: проф. д.ф.н. Русен Русенов